

És még mindig élek...

**Temesi Ferenc a nagyregény megmentő erejéről
és a torzításmentes írásról**

Temesi Ferenccel, akinek a könyvhétre jelent meg *Apám* című regénye, az eddigi életművéről beszélgettünk – napjainktól visszafelé haladva az időben, egészen az 1977-es első kötetig, a *Látom, nekem kell lemennem* című könyvig. Már megfogalmazódott a következő mű ötlete is: az *És kész* című könyv szerelemről, egy regényről és az író életének mellékszereplőiről szól majd.

– *A könyvhétre jelent meg a legújabb regényed, az Apám. Egy helyen rendőregényként aposztrofáltad. A közölt részletekből úgy tűnik, a besúgókról és a besúgotakról szól. Miért írtad meg, és miért most? Megvan a regényeknek a maguk ideje?*

– Nem akartam megírni. A Balaton közepén hajóztam éppen Illlel, az akkori szeretőmmel, amikor megszólalt a mobilom. Elfelejtettem kikapcsolni. Egy hang a történeti hivatalból közölte, hogy előkerültek az apámról szóló jelentések. Mennyi? – kérdeztem. Megmondta. Akkor megyek, mondtam. A hivatalban aztán nem tudtam igazolni magam, pedig ugyanúgy hívnak, mint apámat – így az akkor megjelent, *Bartók* című kötetemet mutattam fel igazolvány helyett. Kötelező olvasmányként ültem neki a jelentéseknek – úgy gondoltam, megér annyit az egész, hogy egy négy-öt részes írást szenteljek ennek a történetnek. A tizedik résznél viszont kezdtem másként venni a levegőt. Nekem nem volt olyan „szerencsém”, mint Esterháznak, ugyanis nem az apám jelentett, hanem, mint mondtam, őt jelentették. Úgy játszottak vele és az egyetlen életével az elvtársak, mint macska az egérrel. Ők voltak a lélek igazi mérnökei, és nem az

írók; rendes író ugyanis nem bánik úgy a regénybeli figuráival, ahogyan ők bántak az apámmal. Ha tudta volna, hogy a két legközelebbi barátja a besúgója, nem biztos, hogy túléli. Persze a tartótiszté lehetett a legédesebb pillanat: az, amikor egyszerre két jelentést tartott a kezében ugyanarról az eseményről. A vamzerek ugyanis nem tudtak egymásról.

– *A könyvben leírod, hogy az egyik besúgóval rendszeresen sakkoztál, és könyveket hozott neked. Megváltoztak a gyerekkori emlékek is azáltal, hogy felnőtként szembesültél vele: ügynök volt apád barátja? Egyáltalán mi az Apám? Dokumentumregény, tényregény vagy részben fikció?*

– A gyerekkori emlékem erről annyi, hogy sakkozom egy emberrel, akit újra és újra megverek, ezért újra és újra próbálkozik. Azzal viszont például utólag, a jelentésekből szembesültem, hogy mennyire jól írt – a besúgókat úgy kell elképzelni, mint írókat, a tartótiszteket pedig, mint szerkesztőket. A legérdekesebb, ahogy az ügynökből előbújik az ember: a fő besúgó úgy buktatta le magát, hogy beleírta a jelentésébe, hogy velem sakkozik. A téгла mindig megnyomja a tollat – így akarta jelezni, hogy mennyire beférközött

a család bizalmába. Amúgy ez igaz: tényleg beférközött; nekem amerikai könyveket hozott, amelyeket folyóiratokkal viszonztam. A regény végére ez az ember bele szeret egy nőbe, akiért elhagyja a családját, de gyors halált küld rá az Isten. Aztán, amikor letakarva fekszik és csak a lába látszik ki, egy kisgyerek nem tudja levenni a szemét a cipőiről. Az egész könyv nemszeretem munkaként indult – arra csak időközben jöttem rá, hogy kész krimi: ráterelhetem bizonyos szereplőkre a gyanút, máskor játszhatom a szereplőkkel. Bemutathatom a titkos lakást, ahol a találkozókát lebonyolítják, beleshetek mások életébe. Aztán a vérbíró fejezet, a Bálint Sándor-fejezet. A tartótiszteknek is megvoltak a tartótiszteik, hiszen rendszerré építették ezt. És mindenki benne volt ebben az építményben – másként ugyanis összeomlott volna az egész úgy, ahogy van. De működött. Persze megvoltak annak a feltételei, hogy békén hagyjanak. Ne beszélj ötvenhatról, fogadd el a párt dicsőségét, és lehetőleg felejtse el, hogy magyar vagy. Amúgy a Történeti Hivatalnál nem adták ki a besúgók neveit. És hogy fiktív-e a történet? Fiktív és dokumentumjellegű is. Fiktív dokumentumregény, amely azokon a

jelentéseken alapul, amelyeket a két fő besúgó készített apámról és a családról.

– *Az a kor és azok a dolgok, amelyekről ez a regény szól, hiányoznak a magyar irodalomból. A rendszer-váltás óta huszonhárom év telt el, de mintha sem a társadalom, sem az írók nem akarnák feldolgozni a fél-múltat. Szerinted miért?*

– Mindenkinek kellene írnia egy ilyen könyvet. A korról, amelyet én úgy éltem meg, mintha boldog szabadságban léteznék – miközben az apám a hálójukban vergődött. Azok hálójában, akiknek létérdekük, hogy ellenséget kreáljanak. Az apámat először például be akarták szervezni; utána kezdték el megfigyelni. Ő erre az érmegyűjtésbe és a tanyára menekült, amikor pedig rájött, hogy megfigyelik, „üzent” nekik – az üzenet világosan kiolvasható az utolsó jelentésekből. Míg apám vergődött, nekem remek gyerekkorom lett. Világgá mentem, iskolát kerültem, akadt benne öngyilkosság, egyebek. Rejtőztem például a fürdőben vagy a városi múzeumban, ahol azt hazudtam, hogy felsős őrsvetető vagyok, és anyagot gyűjtök egy múzeumlátogatáshoz. Máskor hordárok mellé szegődtem, de ott kitelt a becsületem – feltűnt nekik az iskolatáska. De ez a kor csak a gyerek szemével tűnt békésnek. Az egészet megpróbáltam olyan kultúrtörténeti kontextusba hozni, hogy az unokám is megértse majd, hogy miért jelentett nemzetbiztonsági kockázatot akkoriban, hogy egy kisvárosban kisemberek kisfröccsöt isznak. Tudom, hogy sokan szeretnék a levéltárak mélyén tudni ezt a kort, de én szándékosan bolygatom fel. Hogy mennyire nem akarnak erről beszélni, az abból is látszik, hogy a könyvet nem nagyon akarták kiadni.

A vidéki keresztény középosztály igazsága nem kell senkinek. És ez egy vidéki, szegedi történet, Szeged pedig amolyan senkiföldje: „no-where land”. A történet meg kicsinyes. Csak épp a kicsiny dolgok felnagyíthatók. Úgy jobban látszik az is, hogy mekkora árat fizettünk a Kádár-kori vasárnapok rántott húsaikért, a lángossütőkért, az engedélyezett kevés dollárért meg azokért, amelyeket a zoknikban csempészünk ki. Lábszagú pénzekkel mentünk Európába. Aztán az átmenet idején minden felkavarodott, felszínre került, végül leülepedett.

– *Azt mondod, mindenkinek meg kellene írnia ezt a könyvet. Ami azt jelenti, ezt a te generációdól valahogy mindenki megélte. Kinek besúgó, kinek besúgott volt az apja. Azt hinné az ember, a gyerekeik viszont hasonlóképp élték meg ezt a kort. Miért van az, hogy a rendszer-váltás idején hirtelen szétszakadt a generációd, és gyökeresen másként kezdett el gondolkodni nemcsak a jelenről, de a múltról is?*

– Kettészakadtunk, ez tény. Régebben a mi asztaltársaságunkban ott ült Csurka István, Kardos G. György, Lázár Ervin, Konrád György, Réz Pál vagy Csukás István, aki énekelt is az ilyen alkalmon. De a kádárizmus lényege mégiscsak az volt, hogy mindenki szem a láncban. Az más kérdés, hogy a mi nemzedékünk szerencsés volt abban, hogy szembejött velünk a beat. Amelyik nemzedéknek van zenéje, annak irodalma is van.

– *Ezek szerint előbb zenétek lett, aztán irodalmatok?*

– A beat jött szembe először a sarkon. Én már tizennégy évesen énekeltem, de amúgy minden utcában akadt egy zenekar. A miénkben, több bandában is én voltam az énekes, akinek elő kellett állítania a

szöveget is. A többieknek ugyanis azt hazudtam, hogy tudok angolul, ami nem volt igaz. Épphogy elkezdtem tanulni, és részben a dalokon keresztül ismertem meg a nyelvet, sőt a nyelvjáráásokat és szlengeket is – ami azért érdekes, mert az angol-tanárnom mindeközben a klasszikus angolt tanította nekem. Zenészként azt másoltuk, amit a rádióból le tudtunk venni: éjjel-nappal a Luxemburgot hallgattuk.

– *Az összegző nagyregénynek a Bartókot szántad. Ha visszatekintesz erre a tavaly megjelent kötetre, most hogy látod: pontosan azt és úgy írtad meg, ahogy akartad?*

– Ma úgy látom, hogy vannak benne hibák. Olyanok is, amiket ti nem láttok, de én igen. Ez a regény gyorsvonal volt, a végén expressz. De annyi bizonyos, hogy azt az időt, amíg megírtam, senki nem veheti el Bartóktól, Illtől és tőlem – neki olvastam fel ugyanis a regény elkészült részleteit skype-on.

– *Miért játszottad össze ebben a kötetben Bartók sorsát és Él, a narrátor, azaz a saját alteregód sorsát?*

– Mert közbejött a halál. Nekem ez személyes tanfolyam volt – amihez negyvenévesnyi masszív ivás kellett. A végén már csak vodkát kívántam, és ez volt a szerencsém. Akkor már két hete kilyukadt a gyomrom. Bartók meg? Ötvenkilenc évesen ment el Amerikába, és Amerika ledarálta. Igaz, ő sem várt már semmit. Ha ott marad Svájcban, a betegség talán lassabban végez vele – de ő az Újvilágot választotta a felesége miatt. Pedig nem tudott bánni Amerikával, a sajtóval. Nem volt az a mosolygós típus, hogy finoman szóljak. Az elején megmondta, hogy legalább tizenöt év kell ahhoz, hogy valaki otthon legyen egy idegen helyen.

– *A Bartók előtti köteted* Amszterdam stb. címmel jelent meg 2008-ban. Mi az a „stb.” a címben?

– Azt jelenti, hogy nem csupán Amszterdamról szól; persze elsősorban azért a városról. Hanem a lehetséges szerelemről egy tizenkét éves lány és egy felnőtt férfi között. Ezt a regényt meg kellett írnom a *Bartók* előtt. És megkaptam érte, hogy pedofilregény.

– *Az Amszterdam stb. kapcsán az egyik interjúban a hitről beszélsz, mivel az egyik főhős halálos betegen megér.* Azt mondtad, voltál buddhista és taoista, illetve könnyebb elmondani, mi nem voltál, minthogy mi igen. Mit jelent számodra a hit, és miért próbálkoztál ennyiféle irányban? Szerinted lehet egyáltalán buddhista egy európai?

– A hős nem halálos betegen tér meg – úgy nagyon közhelyes –, hanem egészségesen. Magam ötvenhét évesen – Kemenczky Judit erős fölszólítására – két év életgyónás és Biblia-órák sora után tértem vissza a római katolikus anyaszentegyház kebelére, amelynek egyik, pedagógiában nem túl erős tagja ötéves koromban kizavart a templomból valami semmisségért. Hozzáteszem: 1955-ben a szüleim állását kockáztattam azaz, hogy templomba jártam. Tizenöt éves kanyar után találtam vissza a hithez. Igen, európai is lehet tibeti buddhista, vagy akár taoista, hindu – és így tovább. De persze jó, ha jár Keleten az ember. Én nem kalandként éltem meg se a taoizmust, se a többi hitet, hanem egyedfejlődésem állomásaiként. Nyugvópontot kerestem a hitben. Ahogy viszont ma – főként Nyugat- és Észak-Európában – viszonyulnak a valláshoz bizonyos politikusok és pártok, az egyene-

sen ijesztő. Felmondják a protestáns munkaetikát hibátlanul, csak Isten nélkül. Isten nincs benne; minek az? Persze nem Spanyolországról, Portugáliáról, Lengyelországról vagy Itáliáról beszélek, ahol még értik, hogy Isten nélkül az egész élet tévedés. Pedig az apokalipszis lovasainak már hallani a dobogását. Nagyon nagy időket élünk, a Jelenések Könyve kezd valósággá válni. A kereszténység nélkül Európának vége, elsöprik a mozlim hit nevében nyomuló óriási tömegek.

– *Az írásaidból kiderül, hogy az átlagos érdeklődőnél jóval mélyebben ismered a keleti kultúrát. Mi vonzó ebben a számodra? Valóban van ebben a kultúrában olyan plusztudás, amely zárva marad az előtt, aki mondjuk a közép-európai katolikus világba nőtt bele, ezt ismeri; vagy minden tradícióban ugyanaz a tudás létezik, csak más formában?*

– Persze hogy érdekel a keleti kultúra, hiszen a magyar kultúra alapja is az. Vonzó benne számomra, hogy – az orvoslástól a matematikán át a filozófiáig – a Kelet ott kezd, ahol a Nyugat általában befejezni véli. Persze vannak univerzális elemek, a különböző vallások mélyén azonosságok. Egy művelt embernek a mai világban értenie kellene – a sajátján kívül – egy germán, aztán egy újlatin, egy szláv és egy keleti nyelvet is. Na és, mondjuk, a szuahélit. Harminckilenc évesen kezdtem el kínaiul tanulni. Ezt a hegyet már nem mászom meg, de hadd legyen én is sznob valamiben.

– *Pedofilregényt hivatalosan még nem írtál, de a Fibonacci-számsoron, sakkjátszmán alapulót vagy szótárregényt igen. Miért vonzódsz a különös szerkezetekhez?*

– Már a *Por* is a Fibonacci-számsorra épült. Úgy gondoltam,

hogy ha Bartóknak jó, nekem is jó lesz – igaz, akkor még nem tudtam, hogy a *Bartók*ot meg fogom írni. A szótárregény első szócikkét mindenesetre 1975-ben közöltem. Majd Milorad Pavic is megírta művét, ami miatt kissé üldözési mániám támadt. Hisz épp írtam egy hasonló regényt.

– *A szótárregényen kívül van olyan műved, amely a jóskártyára, a kínai pálcikajóslásra, megint másik kínai hadicselekre vagy sakkjátszmára épül. Egy helyen olyasmit nyilatkoztál, hogy a forma számodra fontosabb, mint a tartalom. Máshol azt is mondtad: néha elfelejted, mit írtál meg. Ezek szerint a könyveidet elsősorban a forma felől kell olvasni?*

– Én olyat soha nem mondtam vagy gondoltam, hogy a forma fontosabb. A forma a tartalom vágya arra, hogy valahogy kimondja magát. A kettő ugyanannak a két oldala. Az igaz, hogy elfelejtem a regényeimet – na nem egészen. A régi mesemondók minden meséjüket a fejükben tartották, mert írástudatlanok voltak, vagy nem támadt készletésük arra, hogy írjanak. Az én könyveimet a leghegyesebb úgy olvasni, mint a hagyományos szerkezetűeket: az elejétől a végéig. Szeretek játszani, és tudom, hogy az olvasók is szeretnek, ezért az én munkáimnak általában több olvasatuk is lehetséges.

– *Mégis nagyon nagy szabadságot adsz az olvasónak. Végigolvashatja elejétől a végéig a művet, de kiválaszthat egy-egy szálát is. Nem túl sok ez?*

– Az én könyveimhez mindenkinek hozzá kell adnia a fantáziáját – a cél az lenne, hogy például a *Bartók* esetében mindenki alkossa meg a saját *Bartók*ját. Játszani hívom az olvasókat, amire ők

vevők is. Régebben, amikor mindenki keresztretjvényt fejtett, én is írtam egyet – vers született belőle. Úgy tűnt, hogy nem lehet megfejteni, de valakinek sikerült. Felhívott egy ismeretlen, s azt kérdezte, jó-e a megfejtés. Pedig költőnek tehetésgtelen vagyok. A regényeimben, akármilyen szerkezetűek, a kis formákból építkezem, mint egy minimalizálás. A *Carmina Burana* is felér egy életművel, pedig az is csak gyűjtemény...

– *Szoktál beszélni az olvasókkal? Tudod, hogy szeretik vagy nem szeretik a könyveidet?*

– Az olvasói véleményekért érdemes írni. Levélben, e-mailben, az utcán, villamoson, metróon, telefonon nagyon jó visszajelzéseket kapok. Még egy hagyományos szerkezetű regény is akkor ér célba, ha elolvassák. Csak így zárul be a kör, különben tetszhalott a mű, ha papíron vagy képernyőn létezik csupán. Akadnak olyanok, akik az első könyvemtől, mások a *Port* óta követnek, és mindig teremnek új olvasók is, ami öröm számomra. Mindenki magának ír elsősorban; de olvasó nélkül mivé lennének? Például amikor huszonnégy órán át olvasták fel a *Port*, az se volt akármilyen. Ma mindenki ír, de kevesen olvasnak. Én sokat és sokfélét. Itthoni kortársakat is. Csak jó olvasóból lehet jó író.

– *Szerinted fiatal vagy öreg műfaj a regény? Sokak szerint még éppen csak elkezdődött a története a többi műfajhoz képest; míg mások szerint az Ulysses a modernitás csúcsa, és a posztmodern után semmi sincs. Közben viszont virágzik a Marquez-féle regényművészet is, új műfajok születnek, mint például a skandináv krimi; vagy ott van Zafón, aki nem regényt, hanem regényuniverzumot ír. Szerinted hol tart ma a próza? Valami előtt vagy valami után?*

– Ahonnét nézzük. A lírához viszonyítva a regény fiatalabb, kicsit „butább” műnem. Valóban az *Ulysses* a modernizmus csúcsa, s a *Finnegans Wake* a netovábbja. Joyce megkerülhetetlen: meg kell mászni a hegyet, és utána tovább kell menni. A posztmodernnek annyi. A posztmodern volt az az irányzat, amely kizárólag a formáról szólt, lett légyen bármilyen egyszerű szerkezete. Másfelől a szövegirodalom nem hal meg, csak átalakul. Ha körbenézünk – akár itthon is –, láthatjuk, hogy a sztori feltámadott, mint Finnegan az ír népdalban; csak nem fekszik vissza egy sör után. De a szövegeket már úgy rendezi el az új történetek írója, mint mondjuk egy jós a kártyákat az asztalon. „Minden zene népzene – mondja Bartók –, mi csak elrendezői vagyunk a dolgoknak.” Az emberek nem olvasnak olyan könyveket, amelyeket csak néhány kritikus ért meg, és aztán magyaráz, magyaráz.

– *Mihez kötődés, ki a mester, ki a társ, ki a rokonlélek?*

– Nekem magyar tanítóim: mint égen a csillag. Konkrétan nem tanított senki, mégis sokan. Úgy kellett a világirodalomból összelopkodnom mindent. Marquez *Száz év magánya* a huszadik század prózájának csúcsa. Ott van Cortázar, Vargas Llosa, Fuentes és a többiek, akiket „boom writers”-nek hívnak a hálátlan utódok, aztán az amerikaiak, az angolok, a franciák, a németek, az oroszok, a kínaiak – felsorolni se tudnám. Társak? Fiatalon sokan voltak, de öregségre magadra maradsz. Ez így van rendjén. Barátok azért vannak, fiatalok és öregek egyaránt. Az a körülbelül tíz ember, akiről beszélek, aki a magyar irodalomban először a prózát tette meg vezető

műnemmé a lírával szemben, megkerülhetetlen. Valamikor eljártunk egymás dedikálásaira, és leültünk a járdaszegélyre. Hú de régen volt! De létezett.

– *2006-ban jelent meg a Kölcson idő című köteted. Ennek kapcsán azt nyilatkoztad, hogy amikor túlélte egy autóbalesetet, kölcsonbe kaptad az idődet. Hogy érted ezt? Író lettél volna akkor is, ha nem támadsz új életre ebben a balesetben?*

– Először is: a halál pillanatában nincs filmvetítés. Ezt üzenem a hülye íróknak, akik ilyesmiről írnak. Másodszor: igen, enélkül is író lettem volna. De így lett egy dibukom: Kati. Ő meghalt abban a balesetben, és fiatal maradt. Néha megbeszélem vele a dolgokat. Egyébként három hónapot adott az Úristen kettőnknek, de azt a három hónapot olyan sebességgel éltük meg, mint az egész életet. És írtam egy 1421 oldalas regényt, hogy ezt az egészet el tudjam mondani: a *Port*.

– *Nem a Kölcson Időt, az „újság-regényt”? Egyébként mi az, hogy újság-regény?*

– Abban bizonyos Kaczúr Katalin írta a „Lapzártát”, vagyis az összefoglalót a végén. Minden írónak az az álma, hogy legyen saját újságja. Simonffy Andrásnak is, aki hol azzal szórakozott, hogy teleírta az *ÉS* páratlan oldalát, hol azzal, hogy egypéldányos lapot csinált *Csi* néven: én ebben publikáltam Jozsef Visszarjonovics Lenon néven. Tőle irigyeltem el a saját folyóiratot, de elirigyelhettem volna az újságírást Mikszáthtól vagy Tömörkényitől is.

– *Azok közé az írók közé tartozol, akik napilapos publikációkból élnek meg. Lehet így élni és írni?*

– Nehezen bírom, hogy az éhhalál szintjén vagyok; ráadásul nem elég, hogy keveset fizetnek,

de az olvasót is átverem, ugyanis azt hiheti, hogy olvasta a regényt, amelyből részleteket közlök.

– *Egy pár éve a Magyar Hírlapban írsz. Itt publikáltad a Bartók jó néhány részét is. Ez technikailag hogy néz ki? Írod a regényt és néha adsz belőle egy darabot a napilapnak, vagy amikor le kell adni a penzumot, írsz egy részt a regényből? Segít vagy hátrazordít a penzum, a napi kötelezettség?*

– Ha regényt írok, néha részleteket adok belőle a lapnak, ennyi. De rengeteg dolog kimarad a regényből, vagy megoldhatatlan benne. Ilyenkor publi- és tárcasorozatokot írok. És hát megírtam a világ legelső újságregényét, a *Kölcsön Idő* című lap húsz számát. Kiadjuk újságpapíron is, ahogy eredetileg akartam. Esetleg újabb számokkal bővítve azt a húszat.

– *2003-ban Gabo meg a halál címmel jelentek meg tárcanovelláid. Miért ez a cím? A tárcanovella mint műfaj számodra kizárólag megélhetés, vagy szívesen, örömmel írsz ilyen?*

– Gabo természetesen Marquez neve. A benzinkutastól az államfőig mindenki így szólítja az állítólag visszavonult nagymestert, akinek kitalált haláláról városi legendát kreált egy senki a neten, hamis búcsúlevelet produkálva. Én írtam Marqueznek, tudtam az igazat. De a témára térve: tárcát is úgy írok, mint regényt. Halálosan komolyan. És jól. Nekem, aki a kisformákból épít nagyokat, szinte kapóra jön az egész.

– *Van egy különös könyved, a Babonáskönyv. Mi vonz a babonához, és mely babonákat ismered behatóan?*

– Most, hogy megöregedtem, már nem vagyok olyan babonás.

Váratlan dolog ez az életemben. Ma már nem írnék *Babonáskönyvet*. De akkor jó ötlet volt a történetmesélésre.

– *1997 és 2000 között három könyvet jelentettél meg, a Hogyan nem találkoztam Allen Ginsberggel?-t, Az éjféli utast és a Királyáldozatot. A Királyáldozat a középkorú író és egy tizenkét éves kislány kapcsolatának története sakkjátzmába csomagolva. Veszélyes terep. Szerinted ez nem pedofília? Meddig mehet el az író egy olyan világban, amelyben normává válik a „politikailag korrekt” beszédmód, és bizonyos dolgokról nem szabad beszélni? Sérti az író szabadságát az a világ, ahol bizonyos szavak, jelenségek nem mondhatók ki?*

– Kimondom a szavakat, mert nekem senki se mondhatja meg, hogy „pisziileg” korrekt vagy sem. Nem egy középkorú író, hanem egy középkorú holland könyvkiadó tragikus szerelmi története ez, de a főszereplő maga a város, Amszterdam. Majd’ minden fejezetben holland népmese is szerepel különben. Az egész világ pedofillá lett, ha úgy tetszik. Nézd meg a reklámokat, a filmeket, nézd meg a százötvenes, cérnalábú lányokat kétméteres pasikkal. Ne a tükröt akarjátok széttörni, hanem a valóságot.

– *Hogyan írsz? Belépsz a regény világába arra az időre, amíg megírod, és onnan ki sem jössz egy-két hónapig, vagy napi munkaidőben dolgozol, és írsz mondjuk reggel nyolctól délutánig? Hogy kell elképzelni íróként egy napodat?*

– Mindkettő. Munkaidő: reggel nyolctól délig – a regény vége felé már hatkor kezdem –, azután hallgatom a Csendes-óceánt, s ha jól megy, alszom egy órát. Ez választja el a délutáni műszakot, aminek

úgy kezdek neki, mintha három órát aludtam volna.

– *Írtál egy könyvet Pest címmel. Abból úgy tűnik: Pestet, a pesti éjszakát jobban ismered, mint sok fővárosi. Mégis szegedinek vallod magad. Hol az igazi otthon? Mi vagy: elszármazott szegedi Pesten, aki még egyszer visszatér, vagy már pesti lettél?*

– Harminckilenc éve élek Budapesten, majd’ minden zégézugát belaktam, becsavarogtam, átéltem. Szeretem, az egyik otthonvárosom. Ilyen több is van a világban. Mégis szegedi vagyok a lelkem mélyén, bár Szeged tesz rám. De nem baj. Újra szabadon kóborolhatok ott is, nem ismernek fel. És ettől boldog és szabad vagyok. Sose akartam Pestre jönni, egy szerelem miatt maradtam otthon, hogy azután életem legnagyobb szerelmének, Katinak halála kirobbantson a szülővárosomból. A fővárosban lett állásom utcáról, és ez akkor döntő volt. Ma már, az internet korában, élhetsz akárhol. De akkor megtudtam, hogy senki vagyok, hiába jelent meg minden valaminek számító vidéki folyóiratban munkám. Egy év múlva kezdtek sokan kiegyezni velem. Vagy megpróbálták.

– *Sokak szerint Magyarország két részre oszlik a Duna mentén: egy nyugati és egy keleti részre. Gyakorlatilag két országban élünk: Pannóniában és Kelet-Magyarországon, és ez évszázadok óta így van. „Pesti szegediként”, magyar írástudóként hogy látod az ország helyzetét? Valóban van kulturális, attitűdbeli, hovatartozásbeli szakadék a két rész között?*

– Pannónia és Hunnia – régi téma. Talán régebbi, mint az ország. Ma is fönnáll ez a helyzet,

közte egy vízfejű fővárossal. Feloldása közelesen nem várható a keleti rész tudatos fejlesztése nélkül. Régi mese ez: István és Koppány, tudjuk. Talán az internet fejlődése segít.

– *A Hídban két emberi sorssal játszol a tarot jóskártya és a kínai cselek logikája szerint. Szerinted valóban sorsszerű, hogy mi történik velünk? Magasabb erők írják meg az életünk forgatókönyvét, és mi csak statisztálunk a saját életünkben; vagy van döntési lehetőségünk?*

– Igen. Nem.

– *1992-ben Pejote címmel adtál ki egy kisregényt. Ez a legkevesebbet emlegetett műved, sokan nem is tudnak róla. Mi ez, és miért ez a címe? Ha már pejote: szerinted élhet az író tudatmódosító szerkekkel, ad absurdum, kell neki élnie ilyenekkel? Szerinted van ennek kultúrája Európában a hippikorszak után, és van kultúrája Magyarországon?*

– Élni élhet vele, csak nem munka közben, esetleg már helyette. Egy írónak elvileg mindent ki kell próbálnia, de van egy vonal, amit én soha nem léptem át, és ez a kemény kábítószeres adta határ. Lehet, hogy konzervatív vagyok. Hősnővel, a hőroine-nal csak regényben foglalkozunk. Mindennek van szubkultúrája, ettől az állásponttól függetlenül.

– *A Por ma érettségi tétel. Ha rólad beszélnek, ezzel a művel határoznak meg; elsősorban a Por szerzőjeként emlegetnek. Te hová helyezed ezt a művet a saját életműveden belül? Szerinted akkor mitől szolt ilyen nagyot a szótár-regény? A közeg volt kiéhezve rá, vagy bármikor megíródhatott volna? Fontos, hogy akkor jött ki; vagy ha ma jelenne meg, akkor is ezt a hatást érné el?*

– Jókora jelent meg, 1986–87-ben, amikor az irodalom még számított valamit Magyarországon. Óriási várakozás előzte meg, és a példányszám is ennek megfelelő lett. Egy évben kétszer kiadni valamit, karácsonyra is: ilyen nem történt akkor. Amikor elmondtam Nyugaton a példányszámot, azt mondták: te élő klasszikus vagy. Dehogya vagyok, mondtam. Csak nálunk az emberek olvasnak. Azt mondták, hogy a regény az avantgárd megtagadása, pedig ez egy egyszemélyes avantgárd jelentkezése volt – csakhogya történetekben elmesélve. Hogy milyen lett volna az eredeti, a modernista, azt jól mutatja a regény ősfomája, az 1975-ben írt „Kutya – címszó egy értelmező szótárból”, amely teljesen nyitott szerkezetű írás. A könyv kegyetlen szókimondása, a különböző idősíkok egymásmellettsége, a történet újbóli, központi szerepe miatt válhatott ilyen népszerűvé. Ma sem tudom. Szerencse is kell hozzá.

– *1977-ben Látom, nekem kell lemennem címmel jelent meg a ma már megszerzhetetlen első köteted. Ha jól számolom, közel harminc voltál, amikor ezt kiadták, miközben több helyen nyilatkozta, hogy tizenhat éves korod óta írónak készültél. Miért vártál a pályakezdésig ilyen sokáig, és mit csináltál előtte?*

– Tévedés: én négyévesen kezdtem a pályát óvodai mesemondóként; tizenhat évesen már tudtam, hogy író vagyok. Az, hogy két év várakozás után, huszonnyolc évesen jelent meg az első könyvem, utalhat a vidékiségemre is – meg akkor nem számított ez a két év kirívóan soknak. Az egész nemzedékünket igyekeztek minden állomáson, váltónál késleltetni. Mindhiába.

– *Magyarországon mindenkit felcímkéznek. Az irodalomban hovatovább fontosabb, hogy hová sorolod magad, illetve hogy hová sorolnak, minthogy mit írtál. Saját magad szerint hová tartozol?*

– Nem lehet beskatulyázni, és még mindig élek. Változhatok. Elsősorban talán vidéki író vagyok. Mert bár jártam rengeteg világ városban, megmaradt az abbéli hitem, hogy a kisvárosok az igaziak: Amerikában is, Európában is, Ázsiában is.

– *Ha újrakezdehetéd, ugyanezt az életet választanád? Magyar író lennél, és átelnéd ugyanezt, ugyanígy? Választás kérdése, hogy az ember ír vagy nem ír, vagy kényszer?*

– Nem hiszek az újrakezdésben. Nagyon ráfáztam, hogy hittem. Tanulok. Ha szabadon lehetett volna választani, talán XVII. századi angol író szerettem volna lenni. Sok mindent másképp csinálnék, már ami a végérvényesen letett poharat illeti. Sokat adott, de még többet elvett. Engem a nagyregények mentettek meg, mert azt már akkor is tudtam, hogy csak tisztán, minden torzítástól mentesen szabad csak írni. Legalábbis nekem. Az írás választ téged, nem te őt.

– *Mi jön az Apám után? Újabb regény?*

– A következő regényem címe megint rövid: *És kész*. Szerelemről, egy regényről, életem mellékszereplőiről szól (mindenki főszereplő a saját történetében). Ha Isten ad hozzá erőt meg egészséget, több munka is készülődik bennem. Nagy szavakat mondhatunk, de nem tudhatjuk, megérjük-e a holnapot. Ezt megtanultam. Az öregség majd mindent elvesz, de egyvalamivel megajándékoz: vissza tudsz nézni. Tulajdonképpen öregem kellene kezdeni a pályát.

Péntek Orsolya